

Bij het lezen van bundels komt als vanzelfde neiging op om allerlei ontbrekende aspecten te signaleren. In dit geval hoeven we daarbij maar te denken aan de Noordzeevisserij, de kolenhandel, de Schotse stapel, de religieuze relaties etcetera. Maar onvolledigheid is inherent aan bundels als deze, die ook niet pretenderen de volledige geschiedenis van de relaties tussen twee landen te geven.

J. P. Sigmond

G. N. M. Vis, *Van 'vulliscuyl' tot huisvuilcentrale. Vuilnis en afval en hun verwerking in Alkmaar en omgeving van de middeleeuwen tot heden* (Hilversum: Verloren, 1996, 144 blz., f29,-, ISBN 90 6550 529 6).

Ter gelegenheid van de ingebruikstelling van de Huisvuilcentrale Noord-Holland bij Alkmaar verscheen deze korte studie over de vuilverwerking in Alkmaar sinds de Middeleeuwen. We hebben te maken met een gelegenheidswerk, maar van de goede soort. Het is prettig leesbaar, het bevat vele verhelderende illustraties en het is fraai uitgegeven. Een compliment voor de auteur, die zijn tekst in korte tijd wist te schrijven. Hij merkt in het voorwoord op dat hij tot zijn (en mijn) teleurstelling moest afzien van zijn oorspronkelijke voornemen om een stad (Alkmaar) en een dorpsgebied (de Zaanstreek) te behandelen. Daarvoor was de hem toegemeten tijd te kort. Evenmin was de termijn toereikend voor een onderzoek naar de milieu- en waterverontreiniging in de onderhavige periode. Niettemin biedt het resterende voldoende nuttige leesstof, die vooreen algemeen publiek toegankelijk is. Dit laatste aspect dienen we in gedachten te houden, omdat de schrijver soms zaken moet uitleggen die voor historici vanzelfsprekend zijn.

Na een hoofdstuk met algemene opmerkingen over de vraag wat we onder vuil verstaan, op welke wijze het in de bijbel voorkomt en over de rol ervan in het verleden (neerkomend op een samenvatting van Elias in krap anderhalve bladzijde), een hoofdstuk over de bronnen van het middeleeuwse Alkmaar en een korte beschouwing over de keuren op netheid in enkele Hollandse steden wijdt Vis zich vanaf het vierde hoofdstuk geheel aan de Alkmaarse ontwikkelingen. Hij hanteert daarbij een chronologische volgorde, behalve bij uiteenzettingen over keuren en de waarde van opgravingen voor het onderzoek naar de historische kant van de vuilverwijdering. Bij de zestiende eeuw ligt het accent op het belang van het vuilnis bij de opbouw van verdedigingswerken, in de volgende hoofdstukken komen de onderwerpen in grote trekken overeen met datgene wat we ook in andere steden van ons land kunnen aantreffen. Zo worden we vergast op paragrafen over de organisatie van de Alkmaarse stadsreiniging, die in 1881 door de gemeente zelf in beheer werd genomen, de lotgevallen van het Alkmaarse wisseltonnenstelsel (1881-1983), de compostering van het huisvuil (tot 1925) en het storten ervan na dat jaar. Tamelijk uitgebreid besteedt Vis aandacht aan de gang van zaken bij de verpachting van de vuilverzameling in de zeventiende (46-60) en achttiende (64-71) eeuw en aan de pachters ervan. Hier komt zijn bekendheid met het bronnenmateriaal hem van pas en kan hij concreet worden waar anderen doorgaans algemeen blijven. De plaatsen waar het vuilnis werd gestort of verzameld, het transport erheen, de asschuur, de stadsoeivaar die omstreeks 1800 het visafval opat, de verbrandingsoven voor het grofvuil (1931-1961), daarna het verbranden in de open lucht, en de installatie van een vuilverbrandingsinstallatie in 1971 - het is slechts een greep uit de vele facetten van het Alkmaarse reinigingsbedrijf waarover de auteur ons inlicht. Ook wijst hij op het verschil tussen beeld en werkelijkheid van de sanitaire omstandigheden in het paragraafje over de 'mythe van de schone stad' (71).

Wie in het onderwerp geïnteresseerd is, moet het boekje zeker lezen, ook al is hij niet bekend met de topografie van Alkmaar en zal hem dus de waarde van sommige opmerkingen ontgaan. De opmerking over de cholera-slachtoffers (76) bijvoorbeeld is niet te begrijpen voor wie niet weet waar de Heilooërpoort en andere poorten zich bevinden. Dezelfde handicap doet zich voelen bij aanduidingen van straten of grachten. De zin van de verwijzing naar het Liernurstelsel, dat in Alkmaar niet werd ingevoerd en daar evenmin een rol in de discussies speelde, ontgaat mij. In plaats daarvan zouden enkele opmerkingen over de relatie tussen de introductie van de kunstmest en de achteruitgang van het compostbedrijf (103-107) meer op hun plaats zijn geweest.

Hopelijk kan Vis zijn voornemen om de hierboven genoemde vergelijking tussen stad en platteland te maken, nog eens uitvoeren.

Henk van Zon

W. L. Korthals Altes, *Van £ Hollands tot Nederlandse f. De geschiedenis van de Nederlandse geldeenheid* (Amsterdam: NEHA, 1996, 323 blz., ISBN 90 71617 92 0).

De auteur zegt in zijn verantwoording dat het project lang heeft geduurd. Maar de kwestie van het muntwezen, die honderden jaren lang op een bevredigende oplossing heeft moeten wachten en waarover tal van prominenten hun licht lieten schijnen, is dan ook niet gemakkelijk te beschrijven en te doorgronden. Voor ons lijkt het eenvoudig genoeg: wij hebben de gulden en binnenkort de euro. Uit dit boek blijkt dat de gulden een lange weg heeft gekend: in de loop van de veertiende eeuw arriveerde de Florentijnse gouden munt in onze gewesten en raakte in de loop van de vijftiende eeuw schoorvoetend ingeburgerd als rekeneenheid, maar lang niet overal. Korthals geeft een overzicht van tientallen munten die naast elkaar en schijnbaar zonder een gemeenschappelijke basis circuleerden. De gewestelijke soevereiniteit stond een nationale aanpak in de weg. Daarbij kwam ook nog het probleem van de bezittingen overzee: moest daar dezelfde munt circuleren en naar dezelfde standaard als hier? De eerste zilveren guldens verschenen tegen het eind van de zeventiende eeuw. Pas na 1800 kwam het tot de invoering van een nationale munt als rekeneenheid en na 1823 kon Nederland bogen op een decimaal stelsel. Ruilmiddel en rekeneenheid waren nu eindelijk een en dezelfde, namelijk de gulden. Helaas gold dat alleen voor de Noordelijke Nederlanden, want tot 1830 was in de Zuidelijke Nederlanden de Franse frank de standaardmunt en de Belgen weigerden zomaar de gulden te accepteren. De problemen met de keuze voor de dubbele, zilveren of gouden standaard die daarna ontstonden, worden helder uiteengezet. Wij zijn intussen gewend aan intrinsiek onvolwaardige munten, dat wil zeggen: een nikkelen gulden bevat niet voor een gulden nikkel. Dat was vroeger anders. Munten werden geacht volwaardig te zijn in goud of zilver. Wanneer de metaalprijs varieerden, ook in hun verhouding ten opzichte van elkaar, had dit vérstrekkende gevolgen voor de waarde van de munten zelf. Door de stijgende zilverprijzen verdwenen de zilveren guldens na 1967 en de officiële loskoppeling van gulden en goud in 1973 bezegelde de voorlopig laatste ontwikkeling van de Nederlandse gulden. De gulden heeft daar, gezien de ontwikkeling van de wisselkoersen, niet echt onder geleden.

Fraai is dat er ruime aandacht is besteed aan het geldwezen in de koloniën, zowel in Azië als in Amerika en dat steeds in relatie tot het moederland. Terwijl het Nederlandse muntstelsel rond 1850 was ontdaan van alle oude versleten en gesnoeide provinciale munten, zou het in Indië nog enige tientallen jaren duren eer het ook daar zover was. Nog in 1936 meende Nederland op monetair gebied Indië de wil op te moeten leggen bij de devaluatie van de gulden. Die